

Av Tove Solbakken
Informasjonsansvarlig antikvar
Byantikvaren i Oslo

Skolens kvinner - på barrikadene i samfunnsdebatten

Ragna Nielsen, Pauline Bjørnstad, Anna Rogstad, Elise Roll, Christiane Bonnevie og Helga Helgesen. Et knippe kvinner fra Oslos skolehistorie som alle har spilt en viktig rolle i kampen for kvinners samfunnsposisjon, og ikke minst for den kvinnelige stemmeretten, som i år fyller hundre år. Det var nemlig i skolen det begynte. ”Den (stemmeretten) er ikke noget verd om vi ikke også utdanner kvinner som... (skal finne sitatet korrekt)” uttalte Anna Rogstad i... **HER MANGLER NOE?!** og dermed traff hun nerven i alle de nevnte kvinners mantra – jenter måtte få en utdanning, de måtte få lære noe, ikke bare gå hjemme som selskapsdamer og sy, brodere og drikke te. Anna Rogstad ble vår første kvinnelige stortingsrepresentant, da hun i 1911, to år før stemmeretten, møtte på Stortinget for Frisinnede Venstre, i fellesliste med Høyre. Rogstad hadde skolebakgrunn, hun hadde tatt, på Trondhjems Borgerlige realskole som var åpen for piker. Dette var ingen selvfølge i 1860-årene og som 17-åring gjorde hun noe ennå mer uvanlig – hun underviste på en privat gutteskole. I 1873 tok hun ”lærerindeprøve av høyere grad” og fikk da undervise i den offentlige skolen i Trondheim. Senere flyttet hun til Oslo og underviste flere år i folkeskolen, bl.a. ved Grünerløkkes skole.

Frøken Rogstad: ”Det er en Pligt for hver mand og Kvinde at yde sit bedste til Landets Værn. Som vi laaser vore Døtre for Urostiftere, saa vil vi laase vore Fjorde for at faa Fred.”

I 1883 meldte hun seg inn i Kristiania lærerindeforening, der hun like godt satt som leder fra 1889 til 1921. Etterhvert ble hun også med på oppstarten av Norsk lærerforening og var nestleder fra starten i 1892. Hun kjempet for at menn og kvinner skulle ha like mange representanter i styret, en strid som førte til at Anna Rogstad trakk seg, og i stedet ble med på oppstarten av Norges Lærerinneforbund i 1912.

Ragna Nielsen – skolepioner

En annen som kjempet for like rettigheter for gutter og piker var Ragna Nielsen. Hun kom fra en skolefamilie, moren hadde startet en pikeskole i 1854, og også hennes mormor Conradine Dunker, drev pikeskole i Kristiania. Ragna underviste på morens skole som 15-åring, etter å vært elev på

Øvre Vollgate 15 i Oslo ble bygget som Hartvig Nissens skole i 1860.

den private Nissens pikeskole. Her arbeidet hun også senere og var en dyktig og avholdt pedagog. Etter et mislykket ekteskap i Tromsø, kom hun tilbake til Kristiania, og fortsatte å arbeide i skolen. Hun fikk imidlertid merke urettferdigheten på kroppen. Ragna leste privat med mannlige elever på Aars & Voss skole, og en dag hun var på skolen, manglet man en lærer i engelsk. I stedet for å bruke Ragna, som var meget dyktig i faget, hentet man inn en engelskmann fra gaten, som var så elendig i norsk at han ikke var i stand til å oversette stykkene som skulle gjennomgås. Ragna var rasende. Hun kunne ikke sitte å se på hvordan pikene ble forskjellsbehandlet i skolen, og i samfunnet for øvrig. Hvilke veier lå åpne for dem? Ikke mange, verken for de bedrestilte, eller arbeiderklassens barn.

Jenters utdanningsmuligheter på

1800-tallet

Selvsagt skulle piker lære. De trengte bare ikke å lære det samme som guttene. Mannen skulle jo styre samfunnet, kvinnen skulle kun bli gift. Hun skulle være familiens lys og holde hjemmet sammen med sin varme og kjærlighet. For de vanskeligere stilte ventet slit og strev når folkeskolen var tilbakelagt. De videre utdanningsmuligheter var for dem som kunne betale for seg, og fagkretsen begrenset seg til nyttige sysler som håndarbeid, matlaging, en pike skulle kunne spille klaver, danse og ikke minst snakke litt fransk ”så hun ikke ble til latter i selskapslivet”. Det var i alle fall Conradine Dunkers oppfatning. Hennes skole var en av byens største i 1820-årene. Boklige fag begrenset seg til litt tysk, kristendom, historie og litt grammatikk. Realfagene var fraværende, men det var i det minste skolegang. Da Hartvig Nissen i 1849 startet sin pikeskole, ble det imidlertid fart på sakene. Hans skole skulle drives i samme friske ånd som hans gutteskole, og eksamensresultatene vitnet om suksess.

Nissen har vært en viktig skole og har ga mange piker utdanning av høy kvalitet. Den utdannet også lærerinner på egne kurs. Men fremdeles gikk piker og gutter på separate skoler. De fikk ikke ta middelsskoleeksamen, den ble vedtatt først i 1879. Kvinner fikk ikke ta artium, før Cecilie Thoresen kjempet gjennom sin adgang til universitetet i 1882. Det var høyst nødvendig at Ragna Nielsen og hennes kamppreder sto på barrikadene.

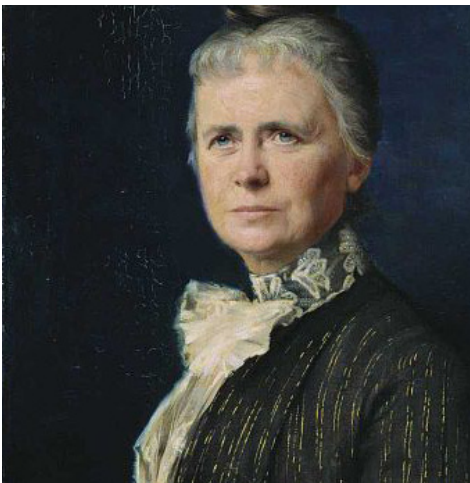
Skole på pikenes premisser

Da Ragna Nielsen startet ”Fru. Nielsens skole” høsten 1889, var hun ikke den første kvinne til å drive skole. Elise Falsen drev Frk. Falsens pikeskole, senere Olaf Berg, fra 1866. Etter hennes død overtok Fredrikke Maurer, i god kvinnetradisjon. Frk. Christiane Bonnevie startet opp sin skole samme år som Ragna Nielsen, med en visjon om små klasser og særlig fokus

på språkundervisning. En viktig forskjell var det likevel. Bonnevie drev kun i småskolen, hun siktet ikke mot gymnaset.

Ragna Vilhelmine Nielsen. Malt av Asta Nørregaard ca 1900. Kilde: Wikipedia

For Ragna Nielsen var gymnaset derimot et viktig mål. På Fru. Niensens skole skulle pikene få utvikle sine individer. Hvordan kunne pikene bli viktige samfunnsdeltagere hvis de bare gikk hjemme og aldri fikk noen annen stimulans en et ball i ny og ne? Klassene var blandede – gutter og piker sammen, og kvinner fikk også undervise i gymnaset. Uhørt! En kvinne som underviser mannlige

Ragna Nielsen portrettert av Asta Nørregaard ca. år 1900. Kilde: Wikipedia

gymnasiaster! Ragna brydde seg ikke. Hennes elever oppnådde strålende resultater. Hun gikk til innkjøp av to bygårder i Nordahl Bruns gate som ble bygget om til skolebygg.

Snart var Fru. Niensens skole blant byens største og mest velrennomerte. Det kostet selvsagt, en privatskoleplass var ikke gratis, og følgelig var de ikke allmuens barn som fikk gå

her, men det fantes også en del friplasser.

Anna Rogstad sørget derimot for at også barn fra lavere kår kunne få gå videre på skole. I 1900 startet hun sin ”Fortsettelsesskole for piker”. Hun hadde med seg flere andre lærerinner, og målet var et frivillig kveldskurs for jenter som var ferdig med 7.klasse i folkeskolen, men ikke hadde råd til videre utdanning. Kurset hadde plass til 25 elever og ble raskt populært. Allerede året etter var elevtallet tredoblet. Skolen, som senere ble til Framhaldsskolen for piker, fortsatte veksten og Rogstad satt som bestyrer til hun gikk av med pensjon i 1923.

Elise Roll – en glemt pedagog

Rogstad, Nielsen, Bonnevie – kvinner som drev sin egen skole. En annen viktig skikkelse i pikenes utdannelsehistorie er Elise Roll. ”Jeg gaar ud fraa, at en god klasseforstanderinde med længsel speider efter fremds-kridt i det gode og da aldrig sparer paa et oppmuntrende ord”, skrev hun i 1903. Da hadde hun drevet sitt pikeinstitutt i åtte år. I 1898 hadde hun, med økonomisk bistand fra sin bror, fått oppført et toppmoderne, stort skolebygg på hjørnet av Elisenbergveien/Frognerveien. Skolen hadde ikke gymnas, men barnehage, forskole og middelsskole, og fikk etter hvert eksamensrett, selv om Frk. Roll egentlig var i mot eksamen for piker. Hun mente læringen og kunnskapen i seg selv måtte være målet, ikke den stressende eksamenssituasjonen og et papir med karakterer. Hun innså imidlertid at middelsskoleeksamen var nødvendig for å kunne gå videre, og hun ville i alle fall ikke at andre skulle høste fruktene av hennes arbeid ved at pikene tok eksamen andre steder.

Dermed ble det avholdt middelskoleeksamen også hos Frk. Roll. Hennes skole underviste i alle fag, og var svært pedagogisk fremsynt. Hun lot elevene lære språk ved å se på bilder,

høre eventyr og deretter konversere fritt, uten tanke på grammatikk (den ville tidsnok komme på plass). Å snakke var viktigst, ikke pugging av verb og regler. Praktisk undervisning så man også i norsk og flere andre fag. Som resten av byens pikeskoler var dessuten Frk. Rolls pikeskole ikke bare en skole, men en oppdragsanstalt. Man samarbeidet nært med hjemmet, og på denne måten kunne man forme den unge pike i den retning man ville. Ja, hun fikk gå på skole, men skulle fremdeles oppføre seg etter sitt kjønn. Man fikk ikke reke gatelangs i skumringen i følge med det annet kjønn, og ”hyl og skraal og voldsom utøilet leg” måtte ikke forekomme.

Skolens betydning for kvinnes posisjon

Privatskoletiden i Kristiania var en kort, men viktig periode. Fra midten av 1800-tallet og fram til 1. verdenskrig var de omtrent enerådende når det gjaldt kvinners mulighet til utdanning. Berle, Nissen, Olaf Berg, Frk. Roll, Ragna Nielsen, Bonnevie, Nickelsen, Hallings pikeskole – dette var de største. Etter hvert fikk piker adgang til artiumsklassene også på gutteskolene og flere og flere piker valgte å ta videre skolegang.

Under **FØRSTE VERDENSKRIG??** krigen kom de fleste privatskolene i økonomiske vanskeligheter og ble enten nedlagt, eller kjøpt opp av kommunen. Ragna Niensens skole holdt ut som privat til 1927, da hadde Ragna selv gått bort i 1924 og skolen ble drevet av hennes nevø. Frk. Roll hadde måtte selge sitt livsverk til bestyrerne av Vestheim gutteskole allerede i 1907. Bonnevie, Olaf Berg og Nickelsen la ned, de andre var blitt vanlige, kommunale gymnas. Likevel kommer man ikke unna den enorme betydningen skolens kvinner spilte. Av avgangselevne til Elise Roll tok mer enn 50% senere artium. Pike ble tannleger, journalister, sykepleier, kunstnere, lærerinner og kontorar-

beidere. Nesten alle pikene hadde lønnet arbeid etter skolegangen, om enn bare for en periode. Ragna Nielsen og Anna Rogstad var skolekvinne som ble noen av våre viktigste kvinnesaksforkjempere. Rogstad var med på å stifte Norsk Kvinnesaksforening i 1884 og Kvinnestemmerettsforeningen i 1885. Ragna Nielsen var også med på stiftelsen av førstnevnte og styremedlem i Kvinnestemmerettsforeningen, men ble senere med på dannelsen av den mer liberale Landsvindestemmerestforeningen. Skolen hennes fostret en rekke sterke kvinner, bl.a. Sigrid Undset, Kristine Bonnevie, Norges første kvinnelige professor og Thekla Resvosll, senere amanuensis i botanikk.

Hva så med Pauline Bjørnstad og Helga Helgesen? Pauline Bjørnstad tok lærerinneeksamen i 1885 og i 1913 ble hun den første kvinnelige overlærer i den offentlige skolen. Helga Helgesen er skolekjøkkenpioneren som hadde sin utdanning fra Nissens lærerinneseminar og fikk i gang den første skolekjøkkenundervisningen i Oslo, på Kampen skole i 1891.

Skolen var en av få arenaer der kvinner kunne få en utdanning og gjøre seg synlige. Man kan si at skolen dannet grunnlaget for kvinnekampen, da skolens sterke kvinner endelig gjorde det mulig for pikene å komme inn i samfunnet på like vilkår som guttene, og gjøre sin stemme hørt.